

Izvor i literatura

- Cuvaj, Antun (prir.): Građa za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, I.-XI. - II. dopunjeno i ispravljeno izdanje. - Zagreb: 1910.-1913.
- Franković, Dragutin (ur.): Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj. - Zagreb: Pedagoško-književni zbor, 1958.
- Napredak (Zagreb)
VI, 1865., 16.: Nješto o učiteljskih skupštinah;
VII., 1866., 21.: Dopis iz kotara Vinodolskog;
VIII., 1867.: Kotarska učiteljska skupština u Vinodolu;
IX., 1868., 14.: Učiteljska sjednica kotara vinodolskog;
X., 1869., 13.: Učiteljska skupština kotara Vinodolskog;
XXIX., 1888., 17.: Razvitak hrvatskih učiteljskih skupština
- Osnovna škola »Dr. Josip Pančić« Bribir : 200 godina škole : 1787.-1987. - Bribir, 1987.
- Trstenjak, Davorin: Pedagogija Mažuranićeva. - Zagreb, 1921.
- Zemaljski vladin list za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju (Zagreb), 10. prosinca 1855.

SUMMARY

ACTIVITIES OF THE VINODOLSKI TEACHING STAFF AND THE CLERGY ON THE TEACHER'S MEETINGS UP TO THE PASSING OF THE SCHOOL ACT IN 1874.

Milivoj Čop

The first to spread education and the enlightenment of the people on Vinodolski area were the Paulines or so-called »White Friars« who had their monasteries at Novi Vinodolski and Crikvenica from the first half of 15th century till 1786. During the reign of Maria Theresia and Joseph II. three schools were opened at Novi Vinodolski in 1786., at Bribir 1787. and at Crikvenica in 1797. There were four more schools opened until 1860. - one at Selce in 1847., at Drivenik 1856., at Grižani in 1857. and at Tribalj in 1859. and six new schools till the end of 19th century. In the Vinodolski area the Croatian teachers were very efficient, socially as well as pedagogically, in the second part of 19th century when a new and modern school system was being developed in Croatia. Together with the Vinodolski clergy, who used to supervise and manage the schools, the teachers collaborated very successfully; they influenced and advanced the school and educational system in the whole Vinodolski. On the teachers' meetings they used to discuss the most important school problems and worked out numerous theoretical and practical solutions. In this way, and with the support of the clergy, they improved their routine work at schools and influenced significantly on the conception of the new School Act in 1874. By the Act they carried out and made legal the modern school system corresponding to the European pedagogical principals as well as to the Croatian social and national needs.

Prethodno priopćenje
UDK 37.013.74:371.4 Makarenko, A. S.:371.4 Pogačić, M.
Primljeno 24. 6. 1992

USPOREDBA NEKIH PEDAGOŠKIH POGLEDA
MILKE POGAČIĆ I ANTONA SEMJONOVIČA
MAKARENKA

Ivan Dumbović
Filozofski fakultet, Zagreb

SAŽETAK Pedagoške stavove kojima se Makarenko afirmirao u povijesti pedagogije istakla je prije njega M. Pogačić. Oni su Makarenku mogli biti dostupni baš u vrijeme njegova školovanja na Poltavskom učiteljskom institutu. Riječ je o sljedećemu: (1) Makarenko nasuprot »pedagoškom olimpu« ističe bezivotnost i općenitost pedagogije koja ne vodi računa da je svaki odgajnik poseban pedagoški fenomen; prije njega M. Pogačić je o vladajućoj pedagogiji zapisala: »Ah što je ta mudrost sa svojim mrtvim zakonima upravljanim na općenitost, kad je svako to dijete svijet za sebe!«. (2) Poznat je Makarenkov »pedagoški rizik« i »pedagoška investicija«; M. Pogačić to čini i o tome piše na ruskom jeziku 1911. u Petrogradu. Ona kradljivcu povjerava novac i ukazivanjem povjerenja pridobiva prijestupnika za suradnika. (3) Makarenko je poznat po svom humanističkom pristupu djetetu; i M. Pogačić zastupa isto stajalište. (4) Makarenko je isticao da u ljudskom društvu ne smije biti »škarta«; prije Makarenka naša M. Pogačić ističe: »život nije nikad tako uništen, da ne bi ostala makar kakova grana, koja još može cvasti i nositi plod«.

Velika je vjerojatnost da je Makarenko poznao djelo M. Pogačić te da je ono utjecalo na njegove pedagoške poglede.

*Jer samo to ni bogu nije dato čak:
Da učini da nije bilo što bilo je.*

Aristotel

I u povijesti pedagogije moramo imati na umu Newtonovu misao koja kaže da je ono što znamo kapljica, a ono što ne znamo more. Jedna druga stara izreka upućuje nas u istom pravcu: »Sinovi ljudski moraju htjeti naučiti, moraju znati htjeti i htjeti htjeti«.

Povijest pedagogije ima trajni zadatak procjenjivati priloge pojedinih pedagoga, procjenjivati doprinos pedagogiji onih mislitelja koji su neposredno ili posredno tretirali pedagošku problematiku; ima zadatak vrednovati

doprinos pedagogiji i raznih pedagoških pokreta i smjerova, škola i doprinose određenih razdoblja.

Takav se zadatak nameće iz više razloga. Jedan od prvih razloga tome je što povijesti uvijek treba postavljati pitanja o eventualnim prethodnim iskustvima koja nam mogu biti poučna u određenoj aktualnoj situaciji.

Često ćemo moći naći povijesna iskustva i o »sasvim novim« pedagoškim problemima i pojavama. Nerijetko se i u pedagogiji zaboravlja na pedagoško nasljeđe, te se »otkrivaju Amerike«. Gotovo je i suvišno ukazivati na neracionalnost takva odnosa prema povijesti s jedne strane i prema sadašnjosti (što nam je još važnije) s druge strane. Korisna nam mogu biti i negativna iskustva da bismo ih nastojali ne ponoviti.

U povijesti pedagogije ima više primjera da su određene spoznaje, misli, zasluge, djela zbog nepoznavanja neopravdano pripisivana jednom pedagogu koji ih je afirmirao, a ne pedagogu, mislitelju koji ih je prije otkrio, iznio, naglasio.

Navedimo samo neke poznatije slučajeve: Michel de Montaigne (1533.-1592.) između ostalih svojih misli o odgoju ističe veliku vrijednost putovanja u službi obrazovanja, a gotovo sve zasluge za tu pedagošku spoznaju pripisuju se najvećem klasiku pedagogije J. A. Komenskom (1592.-1670.). M. Montaigne osobito naglašava da priroda odgaja i da joj treba prepustiti odgoj; također nam je poznato da se to stajalište pripisuje u veliku zaslugu J. J. Rousseaua (1712.-1778.). O ženi i potrebi obrazovanja žena Rousseau je izrekao tada uobičajeno mišljenje (vrlo diskriminirajuće i negativno), što povijest pedagogije ne može odobriti i svrstati u pozitivno pedagoško nasljeđe. Međutim, nedovoljno se ističe da Rousseauu u takvu stavu (još i negativnije) prethodi upravo M. Montaigne.

Neosporno je J. J. Rousseau najviše pridonio da se promijeni mišljenje da je dijete kao i odrastao čovjek, samo u malom. I tim svojim stavom Rousseau je istakao zahtjev za poštivanjem djetetove prirode i upozorio na posebnost djetetova psihičkog i tjelesnog ustroja. Međutim, i tu je gotovo prešućena činjenica da to isto čini na svojevrstan način F. Rabelais (1494.-1553.) opisujući djetinjstvo tako da implicira stajalište o posebnosti dječjeg duševnog života i osobe djeteta u cjelini.

W. Ratke (1571.-1635.) također prije J. A. Komenskog iznosi poznata načela pedagogije i didaktike koja se pripisuju najviše u zaslugu J. A. Komenskom (1. sve po redu i toku prirode, 2. samo jedno najedamput, 3. jedno neka se često ponavlja, 4. najprije materinski jezik itd.).

Naš Stjepan Ilijašević (1814.-1903.) već 1848. godine, kad je dovršio pisanje svoje poznate knjige *Obuka malenih ili katechetika* (knjiga iz tiska izašla 1850.), ističe misao da je praksa bez teorije živo tijelo, ali bez očiju /Ilijašević, 1850.: 24/. Dakle, S. Ilijašević poznaje stav koji je o dijalektičnom odnosu teorije i prakse usvojio, a ne istaknuo marksizam.

Stjepan Basariček (1848.-1918.) na prvoj općoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini 24. kolovoza 1871. u Zagrebu održao je jedno predavanje (u odsječnoj sjednici) o zabavištu /Centralni odbor: 1871.: 137-145/. U tom predavanju između ostalog ističe i misao da zabavište (dječji vrtić) ima prednost

i pred najboljom obitelji, jer i najbolja obitelj ne može zadovoljiti uzvišenoj zadaći - »uzgoj za društvo kroz društvo«; i tu se S. Basariček poziva na Friedricha Fröbela (1782.-1852.). O vrijednosti odgoja u društvu kroz društvo i za društvo najčešće se spominje ime A. S. Makarenka (1888.-1939.).

Takvih sličnih slučajeva ima još mnogo, ne samo u povijesti odgoja i pedagogije. Nerijetka je sudbina ljudi koji potječu iz malih naroda da ih veći svojataju, ignoriraju ili njihove ideje preuzimaju kao svoje, a da prave autore i ne spomenu.

Valja konstatirati da je u povijesti pedagogije vrlo delikatno određenu ideju pripisati u zaslugu isključivo jednom čovjeku. Uvijek treba biti na oprezu i osvrnuti se na prethodna razdoblja ne bi li se našlo doprinose o istoj problematici.

Sigurno je da su do mnogih istovjetnih ili sasvim sličnih zaključaka i rezultata došli samostalno pojedini autori ne znajući za postignuća drugih. Međutim, možemo pretpostavljati da su neki autori propustili (i »propustili«) spomenuti i navesti istovjetna ranija tuđa postignuća.

Tome ne bismo davali preveliko značenje kad ne bismo opravdano mogli postavljati pitanje: da li je zbog takvih pojava doprinos pojedinih autora krivo vrednovan i time data pogrešna ocjena i ocjene?

Navest ćemo još jedan takav primjer iz naše nacionalne povijesti pedagogije. Ivana Filipovića (1823.-1895.) s pravom ističemo kao vođu i organizatora naprednog hrvatskog učiteljstva u prošlom stoljeću. Međutim, neopravdano i neargumentirano mu pripisujemo u zaslugu i ono što nije učinio ili barem nije učinio prvi. Tako se ističe da je I. Filipović svojim djelom *Bečke pedagojske slike* 1870. godine prvi informirao hrvatsko učiteljstvo o pozitivnim iskustvima u organiziranju njemačkog učiteljstva i time najviše (gotovo se podrazumijeva jedini) pridonio da i hrvatski učitelji slijede taj primjer. Međutim, to više od godinu dana prije I. Filipovića čini u dva navrata S. Basariček u učiteljima pristupačnijem *Napretku* /Basariček, 1869. i 1870./.

S. Basaričeku je učinjeno više nepravdi u našoj nacionalnoj povijesti pedagogije. Tako se njegov doprinos pedagogiji u Hrvatskoj procjenjuje na temelju tek jedne četvrtine njegovih publiciranih radova i to bez znanstvene kritičke analize. Od oko 500 Basaričekovih radova M. Ogrizović npr. navodi tek 165 radova /Ogrizović, 1980.: 143-208/. Međutim i ta je bibliografija nesređena. Tu se Basaričekov rad, naveden u bilješci 3 pod rednim brojem jedan, datira pogrešno s 1874. godinom (umjesto 1869.). I logično je da autor nije mogao zaključivati da bi rad iz 1874. (kako je pogrešno naveo) mogao imati utjecaja na događaje iz 1871. (kad se održala 1. opća hrvatska učiteljska skupština u Zagrebu).

I uz takvo vrednovanje doprinosa S. Basaričeka zaključuje se da je on naš utemeljitelj pedagogije; nedvojbeno je da je S. Basariček najplodniji i najutjecajniji pedagojski pisac u Hrvatskoj (i dugo još poslije smrti). Basaričekov je doprinos u našoj povijesti pedagogije najveći, ali je ocijenjen nekritički, neargumentirano i mnoge njegove zasluge nisu ni registrirane.

Unatoč tome mi i danas u Hrvatskoj imamo ustanovljenu najveću nagradu za pedagojska postignuća koja nosi ime Ivana Filipovića, a ne

Stjepana Basaričeka. Međutim, sasvim bi logična bila npr. nagrada sindikalnog ili sličnog karaktera za učitelje koja bi nosila Filipovićevo ime. Moramo reći da u doprinosu pedagogiji ne možemo tražiti I. Filipovića (on nema nekog značajnijeg djela za našu pedagošku teoriju) pored S. Basaričeka i još nekih hrvatskih pedagoških misliljaca i pedagoških djelatnika. I. Filipović je posredno koristio i pedagoškoj znanosti u nas, ali njegove zasluge i njegova veličina iskazali su se u drugim oblicima.

Smatram sve prethodno rečeno potrebnim da bismo s više odgovornosti i opreza morali pristupati rasvjetljavanju pojedinih doprinosa našoj povijesti pedagogije.

Ovdje želimo upozoriti na jedan do sada nepoznat problem kako u našoj hrvatskoj nacionalnoj povijesti pedagogije tako i u općoj povijesti pedagogije. Želimo usporediti neke od pedagoških pogleda i doprinosa naše spisateljice, učiteljice, te prvakinje hrvatskih učiteljica Milke Pogačić (1860.-1936.) i pedagoškog klasika Antona Semjonovića Makarenka (1888.-1939.).

Sličnosti u nekim njihovim pedagoškim pogledima i postupcima u pedagoškom radu navode nas na razmišljanje o potrebi novih, potpunijih i svestranijih procjena njihova doprinosa pedagogiji. Zato imamo namjeru identificirati te sličnosti i upozoriti na vjerojatnost uzročno-posljedičnih veza, tj. utjecaja.

O A. S. Makarenku povijest je pedagogije dala svoj sud. O njegovu životu i djelu puno je napisano i gotovo je sve poznato, ali, mislim, da treba još nešto reći i to sada činim. Život i rad tog velikog pedagoga ocijenjeni su s puno argumenata najvišim ocjenama. Naša M. Pogačić je donedavno bila gotovo zaboravljena i nepoznata.

M. Pogačić objavila je oko 200 različitih radova (pripovijedaka, pjesama, pedagoških rasprava, pedagoških pripovijesti itd.). Među njenim radovima u ovoj su prigodi najzanimljiviji oni pedagoški. Jedan takav pedagoški rad M. Pogačić posebno nam je zanimljiv. To je pedagoška pripovijest *On i ja*, objavljena u časopisu *Na domaćem ognjištu* (Zagreb), I/1900-1901, sv. 1, 3, 5, 7 i 8. Ta pedagoška pripovijest nastala je na temelju osobnog iskustva u pedagoškoj praksi M. Pogačić. O vrijednosti djela govori i činjenica da je objavljena više puta i da je prevedena na njemački i ruski jezik i da je objavljena i u Rusiji. (Uz navedeno, poznato nam je pet izdanja te pedagoške pripovijesti: (1) Pogačić, M.: *Er und ich. Die Drau*, 1903, (prevela Camilla Lucerna), (2) Pogačić, M.: *Iz mojega svijeta*. Izdano povodom 25. godišnjice rada Milke Pogačić, Zagreb, 1905. (Jedan od suvišnih, *On i ja*, Četvrta zapovijed, Uskršnuće, Eugen), (3) Pogačić, M.: *On i ja*. Sunodaljnaja tipografija, Petrograd, 1911. (na ruski prevela N. Bahtina), (4) Pogačić, M.: *Dvije pripovijesti* (*On i ja*, Eugen). U spomen pedesetogodišnjice rada izdali suradnici i suradnici, Zagreb, 1930; (5) Pogačić, M.: *Er und ich*. Morgenblatt, Zagreb, XLVI/1931, Nr. 280 - 288. (prevela na njemački Camilla Lucerna).

Posebno naglašavamo značenje prijevoda i objavljivanja na ruskom jeziku i u Rusiji, jer je tako djelo bilo potpuno pristupačno ruskom čitatelju, dakle i A. S. Makarenku.

Uz ove značajne činjenice valja upozoriti na još neke. A. S. Makarenko postaje 1905. godine, sa sedamnaest godina, učiteljem. Međutim, 1914. godine Makarenko upisuje Poltavski učiteljski institut (višu pedagošku školu) i završava ga 1917., a 1920. godine počinje raditi u koloniji »M. Gorki«. Godine 1925. započeo je rad na svom najvećem djelu (*Pedagoška poema*) i 1936. piše *Zastave na kulama*.

Osnovno je pitanje koje ovdje želimo postaviti (i čijem se odgovoru nastojimo približiti): je li A. S. Makarenko (28 godina mlađi od M. Pogačić) poznavao i proučio djelo Milke Pogačić (koje je imao na raspolaganju na svom jeziku u vrijeme oskudne pedagoške literature) i je li u slučaju poznavanja tog djela to moglo imati utjecaja na njegov pedagoški rad.

Naglasimo još da je djelo M. Pogačić prethodilo djelu A. S. Makarenka. Stoga je logično pretpostavljati da je vrlo vjerojatno zbog značajnih sličnosti u pogledima i radu A. S. Makarenka i M. Pogačić Makarenko poznavao djelo M. Pogačić. Za velik stupanj vjerojatnosti imamo više razloga: (1) u to vrijeme bilo je još malo radova iz područja pedagogije i teško bi kojem kandidatu za učiteljsko zanimanje promakla pozornosti knjiga stranog autora prevedena na ruski jezik; (2) A. S. Makarenko tri godine nakon objavljivanja pedagoške pripovijesti Pogačićeve polazi Poltavski učiteljski institut; (3) djelo slavenskog autora moglo je privući i posebnu pozornost A. S. Makarenka; (4) najviše nas uvjeravaju sličnosti u pogledima i stavovima naše M. Pogačić i A. S. Makarenka.

Upravo stavovi u kojima je Makarenko blizak stavovima M. Pogačić postaju njegovim najpoznatijim stavovima kojima zahvaljuje najpozitivnije ocjene svog pedagoškog rada. A. S. Makarenko je svjetski afirmirao te stavove, što ih je prije njega iznijela i Milka Pogačić. Stoga ćemo upozoriti na te poglede.

1. Dobro je poznat Makarenkov stav prema tada vladajućoj pedagogiji u SSSR-u. Makarenko optužuje »pedagoški olimp« između ostalog i za općenitost i beživotnost njihove pedagogije i za nebrigu o tome da je svaki odgajnik poseban pedagoški problem, poseban fenomen.

Milka Pogačić u navedenoj pedagoškoj pripovijesti (*On i ja*) ističe da je često u svom učiteljskom poslu radila s najviše odgojno zapuštene i napuštene djece. S takvom je djecom naravno još teže raditi. M. Pogačić piše: »Idem u školu, osjećam da me čeka odlučna borba, pa prizivljam u pomoć svu pedagošku mudrost. Ah što je ta mudrost sa svojim mrtvim zakonima upravljenim na općenitost, kad je svako to dijete svijet za sebe!« /Pogačić, 1905.: 23/.

Nedvojbeno možemo konstatirati da se radi o identičnim stavovima o pedagogiji u odnosu prema pojedincu i da je M. Pogačić taj stav iznijela prije i da je to imao na dispoziciji i A. S. Makarenko, kojem se u povijesti pedagogije visoko vrednuje takvo pedagoško shvaćanje.

2. Pojam »pedagoški rizik« i pojam »pedagoška investicija« vezuju se uz ime A. S. Makarenka. Poznat je Makarenkov primjer kad on kolonistu Karabanovu, bivšem kriminalcu povjerava da baš on ide po novac. Pedagoški efekat takva postupka u kojem iskazuje povjerenje i poštuje ličnost odgajnika

pozitivan je pedagoški učinak. To je također pridonijelo afirmaciji Makarenkove pedagogije.

U djelu M. Pogačić imamo sasvim sličan primjer. Ona iskazuje svoje povjerenje učeniku koji je poznat po krađama i drugim porocima. (Riječ je o učeniku Smolčiću.) »Kad je doba, da se ide kući, povjerim Smolčiću nove časne službe. On će sabirati novce, što đaci donesu za teke, on će zatvarati moju stolnicu« /Pogačić, 1905.: 38/.

Istom učeniku, mada je najneuredniji među svima u razredu, povjerala da kontrolira urednost ostalih učenika. Dakle, investira svoje povjerenje u njega iako je to investicija bez pokrića. Time riskira, ali i uspijeva tako pridobiti učenka na suradnju i skreće njegovo ponašanje u pozitivnom pravcu.

Nije to jednostavno ni Makarenku, a ni našoj M. Pogačić. To se vidi iz njenih riječi: »I tako je među nama neka osobita sveza, neka vječna tiha borba ali i strah, da jedno drugo ne zateče u kakovoj slaboći. U mene je taj strah promišljen, u njega instinktivan. Kako ću ga ukrotiti i predobiti, podivlja li opet? No on je ponosan i sretan, što vrijedi i preda mnom i drugovima i kako je to potpuna izrazita ličnost, on me i priznaje, ali se i izjednačuje sa mnom, pa ja ne smijem biti ni previsoko nad njih, a nit mi on smije uvrebatu slabe strane. Konačno ne znam, uzgaja li on više mene ili ja njega, svakako smo oboje u oštroj školi.« /Pogačić, 1905.: 39/

Dakle, M. Pogačić osobnim humanim odnosom prema učeniku prijestupniku postiže pozitivne rezultate, ali je svjesna da je pedagoški napredak težak, da je to dug isprekidan put na kojem ima i padova. Međutim, humanističkim pristupom, ukazivanjem povjerenja, pedagoškom investicijom i rizikom od nediscipliniranog prijestupnika M. Pogačić dobiva suradnika.

Posve je nesporno da naša M. Pogačić prije A. S. Makarenka prakticira rizik u odgoju i da se koristi pedagoškim investicijama i postiže rezultate kojima se kasnije afirmira i pedagoško djelovanje A. S. Makarenka. I opet moramo reći da je to Makarenko mogao saznati u djelu M. Pogačić.

3. Milka Pogačić, kao kasnije i A. S. Makarenko, traži humanistički tretman djeteta. Ona traži da se u djetetu poštuje njegova osobnost i da u djetetu gledamo budućeg čovjeka. Pogačićeva od odgajatelja zahtijeva da bude prijatelj djetetu. Poznat je Makarenkov pedagoški stav: »tražim od tebe puno jer te poštujem«. Makarenku se pripisuje velika zasluga za socijalistički humanizam. Humanizam je uvijek humanizam i humanizam M. Pogačić i humanizam u Makarenka imaju zajedničko inzistiranje na naglašenom zahtjevu za poštivanjem djetetove ličnosti.

4. Također je vrlo poznat i Makarenkov stav da u ljudskom društvu ne smije biti »škarta«, nema »otpisanih« unaprijed. To mu je shvaćanje značajno pridonijelo u ocjeni njegove pedagogije. Makarenko ističe da u svakom čovjeku ima nešto pozitivno što pedagog mora otkriti i od toga treba poći u odgoju, odnosno preodgoju. Smatra se da je Maksim Gorki (1868.-1936.) imao velik utjecaj na A. S. Makarenka. Tako se misli da je M. Gorki inspirirao Makarenka i za taj humani stav. M. Gorki je zaista isticao da se u čovjeka može vjerovati i onda »kad je taj čovjek pregažen, pijanac, skitnica i kockar«.

Sigurno je utjecaj M. Gorkog na A. S. Makarenka vrlo velik. I poslijeratni mu je razvoj u SSSR-u mogao biti značajnim uzorom, naglašavalo se parolama da u proizvodnji materijalnih dobara ne smije biti škarta. Naravno da za čovjeka i njegov odgoj ti zahtjevi imaju još veće značenje i logično je da ih se u svom pedagoškom radu drži i A. S. Makarenko.

Međutim, moramo upozoriti i na identičan stav Milke Pogačić: »Ja sam naučila razumijevati, da mnoga zla što ga čovjek čovjeku nanese, nije vazda krivnja, nego najčešće - nesreća i da život nije nikad tako uništen, da ne bi ostala makar kakova grana, koja još može cvasti i nositi plod« /Pogačić, 1908./.

Dakle, i Milka Pogačić, prije A. S. Makarenka, izražava vjeru u vječno postojanje nečeg pozitivnog u svakom čovjeku i smatra također da čovjeka nikad ne treba odbaciti, otpisati, škartirati. To eksplicitno stajalište M. Pogačić implicirano je i u pedagoškoj pripovijesti *On i ja*, prevedenoj 1911. u Petrogradu na ruski jezik. To je njen osnovni pedagoški stav.

Premda navedeni primjeri kojima smo htjeli upozoriti na sličnosti nekih pedagoških pogleda M. Pogačić i kasnije A. S. Makarenka nedvojbeno potvrđuju najviši stupanj podudarnosti, i premda znamo da je svoje stavove M. Pogačić iznijela prije Makarenka te da su ta stajališta Pogačićeva bila pristupačna Makarenku u vrijeme kad je bio i upućen na takvu literaturu, ipak ne možemo kategorički tvrditi da je Makarenko poznavao djelo M. Pogačić i da je preuzeo njena stajališta. Oslanjamo se samo na logičnu pretpostavku da je to jako vjerojatno.

Nesporna je velika sličnost u navedenim vrlo značajnim pedagoškim stavovima M. Pogačić i A. S. Makarenka i to ide najviše u prilog velikoj vjerojatnosti da je Makarenku bilo poznato djelo M. Pogačić. U takvu nas uvjerenju snaži i činjenica da je djelo M. Pogačić publicirano u Petrogradu na ruskom jeziku samo nekoliko godina prije Makarenkova dolaska na Poltavski učiteljski institut (VPŠ).

Sve nam govori da je A. S. Makarenko afirmirao pedagoška načela (kojima se i sam značajno afirmirao) koja je prethodno isticala i naša Milka Pogačić, zatim da je vrlo vjerojatno poznavao njeno djelo, te da je ono imalo utjecaja na njegov pedagoški rad.

Ostajemo na razini pretpostavke (i to jako vjerojatne) jer nemamo sasvim sigurnih pokazatelja za tvrdnju. Tako bismo učinili i onda kad bismo ustanovili da je institucija u kojoj se Makarenko školovao posjedovala u biblioteci tu knjžicu M. Pogačić. Tek kad bismo imali neoboriv dokaz da je Makarenko čitao navedeno djelo, mogli bismo izvesti drugačije zaključke.

Želimo još reći da je velika šteta što je i nama u Hrvatskoj i danas taj rad Pogačićeve nepoznat, jer primjeraka tog starog izdanja ima tek nekoliko. To je naša hrvatska »pedagoška poema«. Čini nam se izuzetno zahvalnom za dramatiziranje i korisnom u osposobljavanju budućih učitelja i odgajatelja u najširem smislu.

Možda će nekom neupućenom izgledati neskromna usporedba jednog A. S. Makarenka, klasika pedagogije, s našom Milkom Pogačić, ali nastojali smo ukazati da za to postoji valjana argumentacija. Nedopustivo je

prešutjeti činjenice, ne priznati da jest što jest. Činjenice govore u prilog tvrdnji o identičnosti naprijed navedenih pedagoških stavova, načela M. Pogačić i A. S. Makarenka. Činjenica je da je Makarenko bio u prilici upoznati se sa stavovima M. Pogačić.

Stoga podsjetimo se našeg osnovnog pitanja: je li A. S. Makarenko poznavao djelo Milke Pogačić i da li je u slučaju poznavanja tog djela to imalo utjecaja na njegova gotovo identična stajališta, na njegova načela po kojima je velikim dijelom postao klasikom u povijesti pedagogije?

Na prvi dio pitanja zasad ne možemo kategorički odgovoriti. Međutim, smatramo da je bilo neophodno upozoriti na tu mogućnost. To nužno implicira novi pristup djelu i M. Pogačić i djelu A. S. Makarenka, odnosno otvaraju se još neka nova pitanja.

Odgovor na drugi dio tog pitanja - je li u slučaju poznavanja rada M. Pogačić to imalo utjecaja na A. S. Makarenka, svakako je uvjetovan identičnošću ili barem velikom sličnošću njihovih stavova i prema tome može biti samo afirmativan.

* * *

Zaključimo konstatacijom da se ipak opravdano mogu postavljati navedena pitanja. Odgovor na njih i nije toliko presudan, ali za temeljitiji odgovor valjalo bi poduzeti određena istraživanja djelatnosti A. S. Makarenka. Smatramo da smo bili dužni, barem prama našoj Milki Pogačić, iznijeti ovaj problem i upozoriti na njega. To je prvi, ali ne i jedini razlog zbog čega smo postavili ta pitanja. Sličnih pitanja u svezi s drugim našim pedagozima ima još mnogo. Naša je zadaća da ih postavljamo i da potražimo odgovore na njih.

Izvori i literatura:

- Basariček, Stjepan: Obća skupština njemačkog učiteljstva u Berlinu. - *Napredak* (Zagreb), 1869., X, br. 14-17, str. 214-218, 235-239, 245-247 i 263-266.
- Basariček, Stjepan: Učiteljska skupština Niemaca u Beču. - *Napredak* (Zagreb), 1870., XI, br. 8, str. 62.
- Basariček, Stjepan: Obća skupština njemačkog učiteljstva u Beču. - *Napredak* (Zagreb), 1870., XI, br. 13-18, str. 97-99, 105-110, 113-116, 124-125, 134-135 i 139-140.
- Basariček, Stjepan.: Još nešto o skupštini njemačk/og/ učiteljstva u Beču. - *Napredak* (Zagreb), 1870., XI, br. 19, str. 145-148.
- Centralni odbor I. obće hrv. uč. skupštine: I. obća hrvatska učiteljska skupština u Zagrebu 23., 24. i 25. kolovoza 1871. - Zagreb: Tiskom D. Albrechta, 1871.
- Dumbović, Ivan: Milka Pogačić, društveni i pedagoški rad. - Zagreb: Školske novine, 1979.
- Filipović, Ivan: Bečke pedagojske slike. - Zagreb, 1870.
- Ilijašević, Stjepan: Obuka malenih ili katechetika. - Zagreb: Tiskarnica Lj. Gaja, 1850.
- Komensky, Jan Amos: Velika didaktika. - Zagreb: HPKZ, 1900.
- Makarenko, Anton Semjonovič: Izabrana pedagoška djela. - Sarajevo, 1957.
- Makarenko, Anton Semjonovič: Pedagoška poema. - Beograd, 1950.
- Makarenko, Anton Semjonovič: Zastave na kulama. - Beograd, 1970.

- Montaigne, Michel de: Ogledi o vaspitanju. - Beograd, 1953.
- Ogrizović, Mihajlo: Likovi istaknutih pedagoga II. - Zagreb: Školske novine, 1980.
- Pogačić, Milka: On i ja. - *Na domaćem ognjištu* (Zagreb), 1900.-1901., sv. 1, 3, 5, 7 i 8.
- Pogačić, Milka: Iz mojega svijeta /Jedan od suvišnih, On i ja, Četvrta zapovijed, Uskrsnuće, Eugen/. - Zagreb, 1905.
- Pogačić, Milka: Jedan život. - *Savremenik* (Zagreb), 1908., III, br. 7 i 8.
- Rabelais, François: Gargantua i Pantagruel. - Beograd, 1950.
- Rousseau, Jean Jacques: Emil ili o odgoju. - Zagreb, 1887.-1889.

SUMMARY

PARALLELISM IN SOME PEDAGOGICAL VIEWS OF MILKA POGAČIĆ AND ANTON SEMJONVIČ MAKARENKO

Ivan Dumbović

The pedagogical points of view, by which Makarenko was acknowledged in the history of pedagogics, were previously made known by the Croatian teacher Milka Pogačić. They could be at his disposal at the time of his attending Teachers' Institute at Poltava. The point in question is: (1) that opposing the »Pedagogical Olympus« Makarenko points out that it is a lifeless and not very definite pedagogics which does not take into account that each person educated is a unique pedagogical phenomenon; it was Milka Pogačić who wrote down before him about the dominant pedagogics: »Ah, what's the use of wisdom of theory with its lifeless rules directed to universality when each child is a world of its own!« (2) Makarenko's concepts of »pedagogical risk« and »pedagogical investment« are well-known. M. Pogačić does it and writes about it in Russian in 1911. She trusts a thief with money and by entrusting him with it she acquires a cooperater instead of an offender. (3) Makarenko is well-known for his humanistic approach to each child and so is M. Pogačić. (4) Makarenko used to point out that in human society there should not be any »waste«. Even before Makarenko Milka Pogačić points out: »Life is never ruined in the way that there is not a single branch left which can blossom and bear fruit.« There is a great possibility that Makarenko had knowledge of the work of M. Pogačić and that it influenced his pedagogical views.